

Vær digital

– beredskabsplan for elevernes digitale trivsel

Hvis I på skolen får viden eller mistanke om, at jeres elever oplever alvorlige digitale udfordringer som for eksempel mobning, ufrivillig deling af billeder/videoer eller grooming, kan det være en hjælp, hvis I på forhånd har udarbejdet en plan, som giver jer anvisninger på, hvordan I kan handle.

Dette materiale indeholder informationer om konsekvenserne af (digital) mobning, ufrivillig deling af billeder og grooming og om lovgivningen på områderne. Derudover indeholder materialet gode råd til, hvordan I kan tale med elever, hvis de oplever ovenstående. Sidst, men ikke mindst beskriver materialet også, hvilke overvejelser I på skolen kan gøre jer, så I er beredte, hvis mobning, ufrivillig deling, grooming og eventuelle andre digitale udfordringer opstår på jeres skole.

Konsekvenser af mobning, ufrivillig deling og grooming på nettet

Konsekvenserne af mobning, ufrivillig deling eller grooming kan være meget alvorlige.

Ligesom mobning på skolen eller til fritidsaktiviteter kan have alvorlige konsekvenser for de børn, som er involveret, kan mobning på digitale medier også påvirke børn negativt. Med digitale medier kan den mobbedynamik, som finder sted i de fysiske rum, følge børnene hjem via deres smartphone. Derudover er der en række faktorer, som kan få mobningen til at virke voldsommere end i de fysiske rum. Når mobning foregår digitalt, bliver beskeder, billeder eller andet materiale hurtigt delt, og der kan være mange involverede i mobbesituationen. Det er ikke altid klart for den, der bliver mobbet, hvem der står bag.

Mobningen kan også tage form som udelukkelse, hvor en gruppe af børn eller unge sletter en person fra grupper eller som ven på sociale medier, og det kan give børn og unge oplevelsen af at være usynlige eller ligegyldige. Grænserne for, hvad det er okay at skrive og dele i beskeder eller online, kan flytte sig meget hurtigt, og tonen bliver i nogle tilfælde meget hård. Det er lovpligtigt for skoler at have en antimobbestrategi som en del af skolens værdiregelsæt. Her er det lovmæssigt blevet indskærpet, at antimobbestrategien også skal tage højde for den mobning, der foregår digitalt.

Underretningspligt

I servicelovens §153 står der, at personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de får kendskab til, at et barn kan have behov for særlig støtte eller kan have været udsat for overgreb.

Det gælder også, hvis de bekymringer, man som fagperson har for et barn, har med barnets digitale oplevelser og erfaringer at gøre. Hvis der opstår konflikter eller problemer, som I ikke kan løse på skolen alene, så skal I underrette de sociale myndigheder. I kan læse mere om underretningspligt på sikkerchat.dk under 'Fagpersoner' og på Ankestyrelsens hjemmeside deldinbekymring.nu

Ufrivillig deling af et intimt billede eller en video kan også have store konsekvenser for den, hvis billede eller video er blevet delt. Mange rammes af skyldfølelse, fordi de kan føle, at de på en eller anden måde har medvirket til at udstille sig selv, og skam, fordi de er blevet blottet og ikke har kontrol over, hvem der har set billedet eller videoen af dem. En del børn og unge sidder også tilbage med en følelse af tillidsbrud, fordi det kan være en eller flere personer, de er tæt på, der har været med til at dele billeder eller film. Nogle unge oplever angst og magtesløshed, når billeder eller filmklip ligger på internettet eller bliver delt på mobilene. De ved godt, at materialet lynhurtigt kan kopieres. De involverede har ikke kontrol over, hvem der kommer til at se det hvornår. Deres venner, deres naboer, deres lærer, deres familie, en masse folk, som de ikke kender? For nogle ofre bliver offentliggørelsen så belastende eller traumatisk en oplevelse, at der er behov for at bearbejde det med professionel hjælp.

Nyere forskning har vist, at fagprofessionelle ofte opfatter overgreb på nettet som mindre alvorlige end fysiske overgreb. Men samme forskning viser faktisk, at onlinegrooming og de overgreb, som kan forekomme som en del af den proces, kan være lige så skadelige og traumatiserende for et barn som et fysisk seksuelt overgreb. Et onlineovergreb kan fx være, at et barn manipuleres til at onanere eller udføre andre seksuelle handlinger på billeder, video eller webcam. Overgreb, som sker på nettet, er ligesom andre seksuelle overgreb tabubelagte og meget svære at tale om. Børn, der udsættes for seksuelle overgreb, mærkes for livet. De lever med følgerne af de seksuelle overgreb. Ved digitale sexkrænkelser og overgreb er der den ekstra dimension, at overgrebene aldrig ophører, når billeder eller videoer af krænkelserne eller de seksuelle overgreb lægges på nettet.

Du kan læse mere om IT-relaterede seksuelle overgreb på børn og unge i Red Barnets antologi **'Hvor slemt ka' det være?'**.

Mistrivsel

Det er svært at lave en tjekliste, som fortæller, hvornår et barn mistrives og har brug for hjælp fra en voksen, fordi reaktioner og signaler er forskellige fra barn til barn. Det er jer som fagpersoner, der kender elevgruppen bedst, og I har de bedste forudsætninger for at spotte mistrivsel – uanset om den er opstået online eller offline.

Hvis et barn pludselig bliver mere udadvendt eller indadvendt eller på anden måde ændrer adfærd, giver det altid grundlag for at undersøge det nærmere.

Hvis stemningen eller dynamikken i klassen pludselig ændrer sig fx hvis eleverne vogter over hinanden eller skaber foragt over for enkelte elever i klassen, kan det også være tegn på, at kulturen og fællesskabet ikke fungerer, og der er behov for at undersøge årsagerne til ændringerne.

Hvornår bliver det ulovligt?

Chikane og mobning

Det kan være chikane eller psykisk vold at komme med nedsættende bemærkninger eller seksuelle hentydninger, ligesom det at sprede rygter om en bestemt person også kan være det. Chikane kan være et konkret udtryk for mobning, hvor mobning handler om at forfølge eller lukke nogle ude af en social sammenhæng.

Mobning er i forhold til straffeloven en noget vanskelig størrelse. Mobningen kan komme til udtryk ved, at den, der bliver mobbet, forfølges med slag, spark eller andet voldsomt. Men når det sker online, vil det oftere komme til udtryk som hånlige beskeder, sladder, øgenavne, sarkasme, udelukkelse fra for eksempel klassens SMS-kæde, billeddeling og hadesider.

Civil- og fagretligt findes der nogle domme for mobning mellem voksne på arbejdspladser, i klubber og i foreninger. Og selvom der på børneområdet flere gange er søgt om fri proces til at rejse en civilretlig erstatningssag mod en skole for ikke at have standset mobning, så er der ikke skabt præcedens endnu.

Dog er der den 1. august 2017 oprettet en national klageinstans mod mobning, som gør det muligt for børn og forældre at klage dertil, hvis barnet bliver mobbet, og skolen ikke gør tilstrækkeligt for at håndtere mobningen. I kan læse mere om klageinstansen på **dcum.dk** under 'Klageinstans mod mobning'.

Billeder og samtykke

Det kræver som udgangspunkt altid samtykke at dele billeder af andre mennesker.

I Datatilsynets vejledning skelnes der mellem situationsbilleder og portrætbilleder:

Situationsbilleder defineres i denne sammenhæng som billeder, hvor en aktivitet eller en situation er det egentlige formål med billedet. Det kan for eksempel være gæster til en rockkoncert, legende børn i en skolegård eller besøgende i en zoologisk have. Udgangspunktet er, at situationsbilleder kan offentliggøres uden samtykke.

Modsætningen hertil er portrætbilleder, hvor formålet er at afbilde en eller flere bestemte personer. Som altovervejende udgangspunkt kræver det et samtykke at offentliggøre portrætbilleder på internettet. Dette er begrundet i, at en sådan offentliggørelse vil kunne medføre ulemper for den, som er på billedet. Praksis på de sociale medier, sådan som den har udviklet sig, afspejler ikke lovbestemmelsen. Men alle har faktisk retten til at få et portrætbillede tilbagekaldt eller slettet.

Hvis en skole for eksempel ønsker at offentliggøre portrætbilleder eller klassebilleder af eleverne på sin hjemmeside, må det kun ske, hvis der inden offentliggørelsen indhentes et udtrykkeligt samtykke fra hver enkelt elev eller dennes forældre afhængigt af elevens alder.

Nøgenbilleder

Ikke-pornografiske nøgenbilleder

Ikke-pornografiske nøgenbilleder er billeder eller film af en eller flere personer, som ikke gør noget tydeligt seksuelt, og hvor der ikke er fokus på personernes kønsorganer. Det kunne være et nøgent barn, som leger i haven eller bader på stranden uden tøj på. Hvis man videresender sådan et billede eller en film til en anden person uden at have fået lov af den/dem, der er på billedet, kan man blive straffet for krænkelse af privatlivet, hvis den/dem på billedet melder én til politiet. Det skyldes, at man ikke må udstille andre mennesker i pinlige eller private situationer. Hvis man offentliggør billedet og dermed gør det tilgængeligt for mange personer – fx lægger det ud på en hjemmeside – er det en mere alvorlig krænkelse af privatlivet.

Pornografiske nøgenbilleder

Pornografiske nøgenbilleder er billeder eller film af en eller flere personer, som gør noget tydeligt seksuelt, eller hvor der er fokus på kønsorganerne. Billeder af den type af personer under 18 år betragtes som ulovlige billeder (børnepornografi). Det er ulovligt at sende den slags billeder til andre, medmindre der er tale om et kærestepar, hvor begge er over 15 år, og begge har givet samtykke. Hvis kæresteforholdet slutter, gælder aftalen mellem de to personer ikke længere, og det er derfor ulovligt at opbevare nøgenbillederne. Det betyder, at man ifølge loven skal slette billederne, hvis man slår op. Offentliggørelse (dvs. at gøre tilgængeligt for mange) af den type billeder vil være en grovere overtrædelse af straffeloven end videre-sendelse (til en enkelt eller få udvalgte).

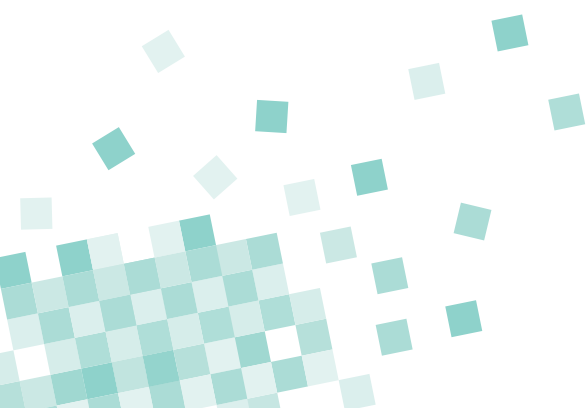
Grooming

Begrebet 'online-grooming' anvendes om situationer, hvor en voksen eller ældre og mere erfaren ung via internettet skaber kontakt til et barn på en manipulerende måde med henblik på at indgå i en seksuelle relation. Handlingerne kan, selvom de ikke fører til et fysisk møde, efter omstændighederne straffes som forsøg på seksuelle overgreb.

I Danmark findes der ikke nogen decideret lov eller bestemmelse mod grooming som i de andre nordiske lande. Dog henvises der ofte til formuleringerne i straffelovens § 222 og § 223 om seksuelle overgreb, hvor der lægges vægt på, om gerningspersonen har udnyttet sin fysiske og psykiske overlegenhed.

Groomingprocessen handler om optakten og muliggørelsen af det seksuelle overgreb, idet den voksne bruger sin psykiske overlegenhed til at skabe kontakt til et barn og udvikle et venskabsforhold gennem forførelse, manipulation og løgne. Målet er en gradvis overtalelse af barnet til at medvirke i seksuelle aktiviteter på den voksnes præmisser. Det kan føre til, at barnet fx stripper eller onanerer foran webcam eller overtales til at mødes fysisk med krænkeren.

I kan læse mere om relevant lovgivning i situationer, hvor jeres elever har problemer med onlinemedier på **sikkerchat.dk** under 'Fagpersoner'.

Få gang i diskussionen: Overvej forskellige situationer

Vi har alle forskellige grænser og opfattelser af, hvordan vi vil gribe en sag an. Hvornår er børn og unge gamle nok til at få deres privatliv respekteret, og hvornår skal vi som ansvarlige voksne blande os eller gribe ind, når det handler om venskaber, konflikter, kærester og seksualitet? Hvordan skal vi åbne samtalen med de unge om så følsomme emner? Nedenstående eksempler kan bruges som udgangspunkt for at drøfte, hvor jeres grænser går, og hvornår og på hvilken måde I vil indlede en samtale med det barn eller de børn, der er involveret.

- En pige i 7. klasse har sexchattet med en person på nettet og har optrådt i BH på webcam. Efterfølgende forsøger personen at presse hende til at sende nøgenbilleder.
- En dreng i 8. klasse bliver mobbet af elever på sin skole. Drengen har derudover mistet sin far for få år siden. På Instagram tagger en fra hans skole ham på et billede af et gravsted med titlen 'urtehave – billigt til salg'.
- To piger i 4. klasse, som ofte leger sammen, har skiftevis filmet hinanden på den ene piges telefon, mens de danser en dans, som de har lavet sammen. Nu er pigerne blevet uvenner, og den ene pige siger, at hun vil dele dansefilmen af den anden pige med alle skolens 4.-klasser. Den anden pige er meget ked af det og synes, det ville være flovt, hvis dansefilmen blev delt.
- En dreng i 3. klasse chatter med en ukendt person i et onlinespil. Personen er rigtig flink, roser drengen for hans spil og siger, at han vil kunne hjælpe med at skaffe point i spillet, hvis de kan spille sammen igen i aften.
- En gruppe drenge i 9. klasse har lavet en mappe med intime billeder af piger fra skolen, men siger, de har slettet den.

-
- En pige i 6. klasse har sendt et billede til sin kæreste fra klassen, hvor hun er topløs. Kæresten har vist billederne til de andre i klassen.
  - En pige i 5. klasse fortæller, at nogle drenge fra klassen har lavet en Instagram-profil om en klassekammerat, der hedder Klara. Hun siger, at der står, at Klara er 'mega-nederen', og at flere fra klassen har skrevet negative kommentarer på profilen.

Tal om, hvordan I vil yde 'førstehjælp' – altså hjælpe eleven her og nu – hvordan I vil håndtere problemet, og hvordan I vil følge op. Tal også om, om der er behov for at inddrage eksterne parter som fx SSP eller politiet.

I kan se andre eksempler på cases og løsninger på **sikkerchat.dk** under 'Fagpersoner' og 'Konkrete situationer'.

AT TALE MED BØRN OM MOBNING – ONLINE ELLER OFFLINE

- Tal med børnene enkeltvis, når der opstår en konkret sag med mobning. I en klasse med mobning er der meget på spil for den enkelte elev, og det kan let blive ydmygende for både de udøvende og ofret for mobningen. Derudover viser ny forskning, at gruppesamtaler om mobning kan være med til at gøre mobningen værre.
- Bed aldrig et barn, der er blevet mobbet, om at ignorere andres drillerier og mobning. Du kan risikere, at barnet tror, at det er o.k., at det bliver mobbet.
- Spørg ind til barnets ønsker for fremtidens kammeratskaber. Spørg både det barn, der er blevet mobbet, og de børn, der har været med til at mobbe, hvad der skal til for at ændre den nuværende situation. Det er bedre at se fremad end at gå på detektivarbejde for at finde ud af, hvem der har skylden.
- Vær opmærksom på ikke at gøre det barn, der har været med til at mobbe, til 'skurken'. Børn, der mobber, er ikke onde – de prøver at overleve i en dårlig klassekultur. Snak med barnet om, hvad der skal til for at ændre den nuværende situation.
- Støt eleverne i at være modige og sige fra over for mobningen – eventuelt sammen med andre fra klassen, hvis de er vidne til mobning. Det bedste middel mod mobning er hjælp fra en jævnaldrende. Tal med barnet om, at én måde at bryde mobbemønstre i klassen på kan være at være sød over for den, der bliver mobbet, så han/hun ikke føler sig alene. Vær samtidig opmærksom på, at det kan være meget utrygt for det enkelte barn at bryde med en mobbekultur i klassen. Forvent derfor ikke, at børnene kan være små helte.

Find inspiration til at arbejde mere med trivsel og forebygge mobning på **redbarnet.dk/skole** under temaet 'Mobning'.

AT TALE MED BØRN OG UNGE, SOM UFRIVILLIGT HAR FÅET DELT BILLEDER – FX NØGENBILLEDER

- Det er enormt følsomt, når intime billeder eller film deles offentligt. Det, der måske begynder som noget sjovt og spændende, kan ende i skyld og skam, tillidsbrud, chikane og mobning. Derfor er det heller aldrig nogen hjælp eller støtte, når en voksen reagerer ved at sige: "Hvorfor tænkte du dig ikke om?"
- Vær rolig, og nedton en eventuel katastrofestemning. Stil konkrete spørgsmål for at forstå omstændighederne omkring situationen.
- Fortæl, at mange andre har stået i samme situation, og at du vil hjælpe. Tal om, at andre har oplevet følelser af skam, skyld og tillidsbrud i lignende situationer, for at give barnet ord til at bearbejde oplevelsen. Overvej i løbet af samtalen, om du skal have hjælp fra kolleger eller andre fagfolk.
- Fortæl, hvad du faktisk ved om lovgivningen. Konkret viden kan være en vigtig angstdæmper i situationen. Fortæl også, at barnet eller den unges følelser er normale, og at deres rettigheder er blevet overtrådt. De har ikke bedt om at stå i denne situation, og de har ikke fortjent den chikane, de måske oplever.
- Nogle børn og unge vil have lyst til at slette billeder og korrespondancer for at glemme hændelsen. Men du skal opfordre barnet eller den unge til at gemme beviser i form af screenshots, SMS'er, chatsamtaler og lignende, da de kan bruges i en eventuel politieforsknings.
- Fortæl, hvordan du vil hjælpe, og lav en aftale om, at der følges op på situationen dagligt i den kommende tid. Det er vigtigt, at barnet ikke står alene, hvis billeder eller film stadig er i omløb, og hvis personen får nedgørende kommentarer.
- Barnet/den unge vil måske have dig til at love ikke at sige det videre. Vær ærlig, og fortæl, at det kan du ikke love, da der er nogle ting, som skal fortælles videre – også for at kunne hjælpe barnet bedst muligt. Fortæl, at barnets forældre skal involveres som støtte i den kommende tid, og tilbyd eventuelt at arrangere en snak med forældrene.

Find flere gode råd og forslag til, hvordan I kan hjælpe børn og unge, hvis de har fået delt intime billeder på nettet, på sikkerchat.dk under 'Materialer til fagpersoner'.

AT TALE MED BØRN OM GROOMING OG OVERGREB PÅ NETTET

- Hvis et barn fortæller, at det er blevet truet online eller skal mødes med en 'fremmed' fra nettet, så er det vigtigt, at du så vidt muligt undgår at reagere spontant og følelsesmæssigt. Hvis du kommer til at forholde dig fordømmende, risikerer du at lukke af for den videre dialog med barnet. Fortæl barnet, at du vil hjælpe det, og sørg for at være udforskende og nysgerrig, så barnet ikke oplever at blive pålagt unødigt ansvar for det, der er sket.
- Barnet vil formentlig have svært ved at tale om hændelsen, fordi det synes, det er flovt, pinligt eller skamfuldt, og måske føler barnet, at det selv har ansvaret. Understreg over for barnet, at det er krænkeren, der har ansvaret, fordi vedkommende har manipuleret eller truet barnet. Overvej i løbet af samtalen, om du skal have hjælp fra kolleger eller andre fagfolk – det afhænger af, hvor langt krænkeren er nået i groomingprocessen.
- Barnet vil som regel tage udgangspunkt i den seneste hændelse, som kan fremstå uforståelig. Derfor vil det være en hjælp, både for barnet og for dig, at få barnet til at fortælle, hvordan den allerførste kontakt til den krænkende person blev skabt, og hvordan det gradvist udviklede sig til det aktuelle.
- Uanset hvad barnet er blevet truet med, så fortæl barnet, at det ikke skal efterleve eller følge de krav, som krænkeren stiller.
- Nogle børn vil have lyst til at slette billeder og korrespondancer for at glemme hændelsen. Men du skal opfordre barnet til at gemme beviser i form af screenshots, SMS'er, chatsamtaler og lignende, da de kan bruges i en eventuel politietforskning.
- Barnet vil måske have dig til at love ikke at sige det videre. Vær ærlig over for barnet, og sig, at det kan du ikke love, da der er nogle ting, som skal fortælles videre – også for at kunne hjælpe barnet bedst muligt. Fortæl, at barnets forældre skal involveres som støtte i den kommende tid, og tilbyd eventuelt at arrangere en snak med forældrene.

Du kan læse mere om grooming og om groomingens faser på sikkerchat.dk/leksikon under 'Grooming'.

Skolens procedurer

Det kan være en god idé, at I på skolen har en procedure for, hvad medarbejderne gør, når en elev oplever mobning, ufrivillig deling, grooming eller noget andet ubehageligt online.

Overvej for eksempel:

Er der særlige medarbejdere, som fungerer som sparringspartnere, når kollegerne bliver opmærksomme på en elevs digitale problemer og konflikter? Det kunne fx være AKT-lærere, SSP-medarbejdere, sundhedsplejen eller en lærer med særlig viden om sociale medier.	
Hvornår skal lederen inddrages? Ved sager om mobning? Ufrivillig deling af billeder? Grooming? Andre digitale problematikker? Hvornår kontakter I de sociale myndigheder og samarbejder med dem om underretning og håndtering af en sag?	
Hvornår involverer I forældre?	
Hvordan er samarbejdet med SSP, og hvornår skal de inddrages?	
Ved sager, som involverer mange elever, skal der så holdes fællesmøde for eleverne med orientering og oplysning om lovgivning?	
Hvad gør skolen i tilfælde, som involverer elever på andre skoler?	
Hvad gør skolen, hvis eleverne gør noget, der er ulovligt, fx sender trusler eller deler nøgenbilleder?	
Vil skolen opfordre elever, som er blevet udsat for en ulovlig krænkelse, til at anmelde sagen til politiet?	
Hvad er strategien, hvis pressen henvender sig til skolen?	

Skriv jeres drøftelser og aftaler ned, så I ved, hvordan I skal håndtere det, når de digitale konflikter og problemer opstår.

HVILKE AKTØRER KAN I HENVENDE JER TIL, OG HVAD KAN DE HJÆLPE MED?

Det kan være rigtig godt at have en liste over, hvem I kan henvende jer til, når digitale konflikter og problemer opstår. Derfor er det en god idé at undersøge, hvilke kontaktpersoner og instanser som er relevante i jeres kommune. I kan udfylde nedenstående skema og på den måde få overblik over væsentlige kontaktpersoner. Undersøg desuden, om jeres kommune har særlige tilbud på området, og skriv også dem ind i skemaet.

Instans	Kontaktperson	Kontaktoplysninger
Skolens AKT-lærer		
SSP		
PPR		
Det lokale politi		
Rådgivningstjenesten SletDet	Red Barnet	Skriv på sletdet.dk eller ring på tlf. 29270101
...		
...		
...		

FOREBYGGENDE ARBEJDE MED BØRN OG UNGES DIGITALE LIV

Hvis I på skolen vil arbejde forebyggende med børn og unges digitale liv, kan I bruge materialet 'Vær digital – jeres digitale værdisæt', hvor skolebestyrelsen, personalet og elever på alle grundtrin inddrages i udviklingen af skolens digitale værdisæt. Det digitale værdisæt kan tænkes ind i skolens antimobbestrategi, og inddragelsesforløbene med både indskoling, mellemtrin og udskoling lever op til danskfagets fællesmål om IT og medier. Materialet findes på www.emu.dk

Husk, at børn og unge også får masser af positive, udviklende og lærerige oplevelser online!